

РЕФЛЕКСИВ ЁНДАШУВ АСОСИДА ТАЛАБАЛАРНИНГ ВИРТУАЛ БОРЛИҚҚА МАЪСУЛИЯТЛИ МУНОСАБАТНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ МЕТОДОЛОГИК АСОСЛАРИ

DOI: <https://doi.org/10.53885/edinres.2021.77.22.031>

Охунов Иқболжон Абдунабиевич,

*Андижон Давлат университети “Информатика ўқитиш
методикаси” кафедраси катта ўқитувчиси*

Аннотация. Мақола рефлексив ёндашув асосида талабаларнинг виртуал борлиққа маъсулиятли муносабатини ривожлантиришининг педагогик асосларига бағишланган. Муаллиф мақолада рефлексив ёндашувни талабаларда соғлом тафаккурни ривожлантиришининг асосий индикатори сифатида белгилайди.

Калит сўзлар. Рефлексия, ёндашув, соғлом таффақкур, индикатор, таълимий муҳит, жараён, босқич.

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ОТВЕТСТВЕННОГО ОТНОШЕНИЯ К ВИРТУАЛЬНОМУ СУЩЕСТВОВАНИЮ СТУДЕНТОВ НА ОСНОВЕ РЕФЛЕКСИВНОГО ПОДХОДА

Ахунов Икбол Абдунабиевич,

*Андижанский государственный университет,
старший преподаватель кафедры “Методика преподавания
информатики”*

Аннотация. Статья посвящена педагогическим основам формирования ответственного отношения студентов к виртуальному существованию на основе рефлексивного подхода. Автор определяет рефлексивный подход в статье как основной показатель развития здорового мышления у студентов.

Ключевые слова. Рефлексия, подход, здоровый таффақкур, показатель, образовательная среда, процесс, этап.

METHODOLOGICAL FOUNDATIONS FOR THE FORMATION OF A RESPONSIBLE ATTITUDE TO THE VIRTUAL EXISTENCE OF STUDENTS BASED ON A REFLEXIVE APPROACH

Okhunov Ikbol Abdunabievich

Andijan State University, Senior lecturer of the Department “Methods
of Teaching Computer Science”

Abstract: *The article is devoted to the pedagogical foundations of the formation of a responsible attitude of students to virtual existence on the basis of a reflexive approach. The author defines the reflexive approach in the article as the main indicator of the development of healthy thinking in students.*

Key words. *Reflection, approach, healthy taffakur, indicator, educational environment, process, stage.*

Жамиятимиз тараққиётининг ҳозирги босқичи унинг ҳар томонлама ислоҳ қилиниши билан белгиланади. Одамлар ҳаётини яхшилаш, уларнинг шахсий ташаббуси, шахсий ва иш муаммоларини мустақил ҳал қилиш ва масъулиятни ўз зиммасига олиши билан боғлиқ. Демократлаштириш жараёни шунингдек, фуқароларнинг эркин фикрлашини, уларнинг иродасини эркин ифода этишини, давлат учун муҳим қарорларни қабул қилишда фаол иштирок этишни назарда тутди. Рефлексия ўзини-ўзи англашнинг тасвирланиши, мулоқот жараёнида субъектнинг суҳбатдош сифатида қандай қабул қилинаётганлигини англаши, субъектнинг муаммони ва унинг вужудга келиш сабабларини кура олиши, аниқлаши, урганиши ва таҳлил қила олиш қобилияти.

Рефлексия орқали таълим-тарбия жараёни иштирокчиларининг уз фаолиятига булган муносабати мувофиқлаштирилади ва ҳамкорликдаги фаолиятнинг шакл ва мазмунига мос равишда мазкур фаолиятнинг қайта ташкил этилиши таъминланади. Бу билан боғлиқ равишда қуйидаги рефлексив жараёнлар ажратиб курсатилади:

- уз-узини ва бошқаларни тушуниш;
- уз-узига ва бошқаларга баҳо бериш;
- уз-узини ва бошқаларни изоҳли таҳлил қилиш.

Одатда, рефлексив куникмалар фикрлаш, ўз-ўзини англаш, ўзини-ўзи назорат қилиш, ўзининг шахсий хатти-ҳаракатлари ва уларнинг оқибатларини тушуниш учун йўналтирилган фаолият шакли сифатида намоён бўлади.

Педагогик жараёнда ташкил этиладиган рефлексив таълимий муҳит

ўқувчи-талабаларда танқидий ва таҳлилий фикрлаш кўникмаларини шакллантириш ва ривожлантиришга ижодий таъсир кўрсатувчи муҳит сифатида хизмат қилади. Чунки рефлексив ёндашув жараёнида ўқувчи- талабалар ўрганилаётган мазуларнинг мазмун-моҳияти ҳамда ўтмишдаги ва бугунги кундаги аҳамиятини мустақил равишда таҳлил қилиш ва объектив баҳолаш асосида хулоса чиқаради. Педагогик жараёнларда рефлексив ёндашув ўқувчи-талабаларнинг ривожланишига таъсир этувчи турли хил омиллар билан ўзаро алоқага киришади, бунда хатти-ҳаракатларнинг мазмун ва моҳияти, мақсадга йўналтирилган ўзгартирувчи фаолиятнинг эҳтиёжини англаш мумкин бўлади, чунки ўзини-ўзи чуқур англаб етиш натижасида ўз ўрнини аниқлаш, ўзлигини исботлаш, ўзини-ўзи (ҳаракатларини, феъл-атворини) маъқуллаш, ўзининг ички имкониятларидан, қобилиятидан фойдаланиш, ўзини-ўзи бошқариш вужудга келади. Педагогик жараёнларда ташкил этиладиган рефлексив таълимий муҳит ўқувчи-талабаларда:

– мавжуд воқеликни қабул қилишда очик ва кенг мушоҳадали, сезгир ва муаммоларга нисбатан муросасиз бўлиш;

– ҳар томонлама ўйлаб кўриш асосида таҳлил қилиш ва объектив баҳолаш;

– янги тушунчаларни ўрганишда уларнинг аҳамиятини инобатга олиш, мазкур тушунчаларга бўлган муносабатларнинг ижобий ва салбий томонларини таҳлил қилиш, таққослаш;

– тушунчаларнинг мазмун-моҳияти ва бугунги кундаги аҳамиятини англаш;

- барча қарашлар, урф-одатлар, анъана, қадрият ва маданиятни яхлит ва ўзаро боғлиқлигини тушуниш;

– ўз дунёқарашини кенгайтиришга ёрдам берувчи воқеа ва воситаларни ўрганиш, билмаганларини ўзлаштириш;

– нотўғри тасаввурлар, хато ва қийинчиликларни енгиб ўтишга, шунингдек, янгича дунёқарашни шаклланишига имкониятлар яратади.

Талабаларда таҳлилий ва танқидий фикрлаш кўникмаларини шакллантириш ва ривожлантириш рефлексив жараёнларга асосланади, яъни рефлексив таълимий муҳитда ўқувчи-талабалар фаолиятини мувофиқлаштириш ва таҳлилий фаолиятчун зарурий шарт-шароитларни вужудга келтириш, яъни воқеликни ва тушунчаларга бўлган муносабатларни ўрганиш, таҳлил қилиш ва объектив баҳолаш асосида хулосалар чиқиришга ўқувчи-талабалар учун имконият яратиб бериш каби муҳим аҳамиятга эга бўлган вазифалар амалга оширилади. Рефлексив ёндашувнинг ўзига хос жиҳатларидан бири мазкур ёндашув асосида ташкил этиладиган таълимий муҳитни ўқувчи-талабаларнинг таҳлилий фаолиятини ташкил этиш ва танқидий фикрлаш

кўникмаларини шакллантиришга йўналтирилганлиги бўлиб, мазкур жараёнда ўрганилаётган тушунчаларнинг мазмун-моҳиятини, бугунги кундаги аҳамиятини ўтмишдаги муносабатларни ўрганиш асосида ўқувчи-талабаларни таҳлил қилиш ва объектив баҳолашга ундаш, уларнинг таҳлилий фаолиятжараёнидаги ижодий ёндашувларини қўллаб-қувватлаш, фаоллиги ва объектив хулосаларини рағбатлантириш асосида амалга оширилган таҳлиллар натижаларига кўрауларнинг дунёқарашини ривожлантириб боришни назарда тутди.

Педагогик жараёнда рефлексив таълимий муҳит жараёнида ўқувчи-талабаларнинг таҳлилий фаолияти самарадорлигини таъминлашда уларнинг фаолиятини кузатиб бориш, таҳлилий фаолият натижаларини таҳлил қилиш, ўқувчи-талабалар ўртасидаги ўзаро муносабатларни мувофиқлаштириш ва уларни рефлексив фаолиятини ташкил этиш асосида уларнинг фаоллигини таъминлаш зарур ҳисобланади.

Педагогик жараёнда рефлексив ёндашувни жорий этиш асосида рефлексив таълимий муҳитни вужудга келтириш ўқувчи-талабаларда ўтмиш ва келажак ҳақидаги бой тасаввурни шакллантириш, уларни таҳлилий фаолиятга ундаш ва уларда рефлексияни ривожлантириш, ўқувчи-талабаларнинг шахсий тушунчаларини ривожлантириш, мустақиллик, унинг мазмун-моҳияти, аҳамияти ва заруриятини етарли даражада ёритиб бериш орқали уларда тарихий хотирани шакллантириш, келажакка ишонч туйғуларини вужудга келтиришга хизмат қилади. Педагогик жараёнларда рефлексив таълимий муҳитни шакллантиришда шундай шарт-шароитларни яратиш зарурки, бунда ўқувчи-талабалар ўтмишни ўрганиш, яқин тарихимизда миллий анъаналар, урф-одатларимиз, расм-русумларимиз, қадриятларимиз ва она тилимизга бўлган муносабатларни танқидий англаш асосида мустақиллик, унинг мазмун-моҳияти, аҳамияти ва заруриятини тушуниб етиши ҳамда бугунги кунда яратилаётган шарт-шароитларни объектив баҳолаш имкониятига эга бўлсин. Бундай таълим жараёнининг асосини рефлексив ёндашув ташкил этади. Шундай экан, педагогик жараёнларни ташкил этишда рефлексив ёндашувни жорий этиш асосида мазкур жараёнларни самарадорлигини таъминлаш мумкин. Таълим муассасаларида ташкил этиладиган педагогик жараёнларда, яъни ўқувчи-талабаларни Ватанга садоқат, миллий ғурур, юксак ахлоқ ва буюк аждодлар маънавий меросига ҳурмат руҳида тарбиялашга қаратилган маънавий-маърифий, тарбиявий ишлар жараёнида халқимизнинг бой маънавий-маданий мероси, шарқона ва умумбашарий қадриятлар асосида мамлакат, миллат келажagini белгиладиган илғор ғояларни, миллатларaro дўстлик, ҳамжихатликнинг аҳамиятини, юртимизда тинчлик ва барқарорликни сақлаш, минтақамизда яшаётган миллатларнинг маданий, маърифий,

маънавий тараққийёт илдизлари муштарак эканлигини тарғиб қилиш, диний экстремизм ва фундаментализмнинг асл моҳиятини ўқувчи-талабаларга очиқ бериш жараёнига рефлексив ёндашувни татбиқ этиш ўзига хос аҳамият касб этади. Ўқувчи-талабалар онгида ғоявий бўшлиқ пайдо бўлишига йўл қўймаслик, уларни Ватанга муҳаббат ва садоқат руҳида тарбиялаш ва Ватанимиз равнақиға хизмат қиладиган баркамол авлодни вояға етказиш йўналишидаги долзарб вазифаларни амалға ошириш таълим муассасаларида ташкил этиладиган педагогик жараёнларнинг барча жабҳаларини қамраб олиши зарур. Педагогик жараёнларда рефлексив ёндашув асосида рефлексив таълимий муҳитни вужудға келтириш ўқувчи-талабаларнинг рефлексив фаолиятини ташкил этишни назарда тутди. Рефлексив фаолият жараёнида ўқувчи-талабалар ўрганилаётган тушунчаларганисбатан ўтмишдаги ва бугунги кундаги муносабатларни ўрганади, таҳлил қилади ва объектив баҳолайди, натижада уларда мустақиллик, унинг мазмун-моҳияти, аҳамияти вазарурияти бўйича мустаҳкам тушунчалар шаклланади. Рефлексив фаолият маънавий баркамол шахсни шакллантиришға хизмат қилади. Ватан туйғуси, Ватанга муҳаббат, ватанпарварлик, инсонпарварлик, мустақиллик, мустақил давлат, мулкий мустақиллик, адолат, анъаналар, кадриятлар, манфаат, урф-одатлар, расм-русумлар, умуминсоний кадриятлар, умуминсоний анъаналар, миллийлик, миллий онг, миллий ўз-ўзини англаш, миллий кадриятлар, миллий манфаатлар, миллий ғурур, миллий анъаналар, миллий ғоя, маънавият, маънавий жасорат ва ҳ.к. Педагогик жараёнда ташкил этиладиган рефлексив таълимий муҳитнинг асосини рефлексив фаолият ташкил этади. Рефлексив фаолият таҳлилий фикрлашға оид фаолият бўлиб, таҳлил қилиш, воқеа ва ҳодисаларни ўзаро боғлиқ ҳолда текшириш, ишончли ва асосланган маълумотларға асосан ҳамда маълумотларни таҳлил қилиш асосида маълум бир воқеа ва ҳодисаларға тегишли бўлган ва уларнинг келиб чиқишиға ўз таъсирини кўрсатадиган омилларни иккинчи даражали ҳисобланадиган ва бевосита таъсир кўрсата олмайдиган омиллардан фарқлаш, ҳодисаларни ва уни компонентларининг ўзаро боғлиқлигини ва алоқадорлигини ўрганиш ва таҳлил қилиш асосида хулоса чиқаришдан иборат. Шундай экан, ўқувчи-талабалар онгида ғоявий бўшлиқ пайдо бўлишиға йўл қўймаслик, уларни Ватанга муҳаббат ва садоқат руҳида тарбиялаш, Ватанимиз равнақиға хизмат қиладиган баркамол авлодни вояға етказиш йўналишидаги долзарб вазифаларни амалға ошириш жараёнида уларнинг рефлексив фаолиятини ташкил этиш ўзига хос аҳамиятға эға. Таълим муассасаси фаолиятини такомиллаштириш, педагогик жараёнға инновацияларни татбиқ этиш, ўқувчи-талабалар фаолиятини илмий

асосда ташкил этишва мувофиқлаштириш самарадорлиги ўқувчи-талабаларнинг рефлексив фаолиятини ташкил этиш асосида уларнинг ички дунёси, тафаккури, дунёқарашининг ривожланиши ва маънавий баркамол шахс сифатида шаклланишини, яъни мазкур жараённинг натижавийлигини ифодалайди.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Слободчиков В.И. О возможных уровнях анализа проблемы рефлексии//Проблемы логической организации рефлексивных процессов. – Новосибирск, 1986. – С.130.
2. Сухобская Г.С., Горбунова Л.Л. Взаимосвязь теории и практики в процессе подготовки и повышения квалификации педагогических кадров. – М.: НИИ ИОО АПН, 1990. – С. 92.
3. Йўлдошев Ж. Ғ. Ўзбекистон Республикаси таълим тараққиёти йўлида. – Тошкент: “Ўқитувчи”, 1994.
4. Йўлдошев Ж. Ғ., Аҳлидинов Р. Ш., Отабоева Р. Н. Мустақил Ўзбекистон таълими. – Тошкент: “Шарқ”, 1997.
5. Йўлдошев Ж. Ғ. Таълим янги ланиш йўлида. – Тошкент: “Ўқитувчи”, 2000.
6. Аҳлидинов Р. Ш. Ўзбекистон Республикасида таълим муассасаси таълими тизимини бошқариш хусусиятлари (назарий-методологик жиҳатлар). – Тошкент: ЎзПФТИ, 1997.